A photograph of a grey and white bird, possibly a sparrow or similar small bird, perched on a mossy log. The bird is facing right, and its body is mostly grey with white underparts and a white forehead. The background is a soft, out-of-focus natural setting.

Ocena trafności i skuteczności instrumentów wspierania rolnictwa na obszarach problemowych - górskich

prof. dr hab. Wiesław Musiał
Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja
w Krakowie

Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN
w Warszawie

Kraków 19.06.2012 r.

1. Wprowadzenie

Wspieranie obszarów problemowych o charakterze górskim w Polsce ma już niemal 90 letnią tradycję;

W 1925 r. w przepisach towarzyszących „ustawie o reformie rolnej”

- ➔ zwiększono normy obszarowe ziemi przeznaczonej do parcelacji (dworskiej)
- ➔ zwiększono maksymalne normy nadzielanej ziemi

W uchwale nr 4 RM (górskiej) – wskazano szerokie spektrum adresatów wsparcia

- ➔ Określono kryteria delimitacji (350 m n.p.m 12° nachylenia)
- ➔ Określono sposób i wielkość wsparcia tj. dodatki do cen skupu:
  - ↳ mleko 30%
  - ↳ żywca wołowego 20%
  - ↳ wełny 10%

Do roku 1989 wielokrotnie i nieskutecznie podejmowano problem wspierania gospodarstw rolnych i wsi na obszarach górzystych

Integracja Polski z UE rozwiązała ten problem w Traktacie Akcesyjnym oraz w ramach WPR (wdrażanej od 2004 r.)

2. Uwagi metodyczne

Opracowanie stanowi syntezę wybranych aspektów oceny trafności wspierania gospodarstw na obszarach górzystych (górzystych i pogórzystych)

- ➔ Badania przeprowadzono w Karpatach i Sudetach
- ➔ Objęto m.in. 86 gospodarstw w tym:
  - ↘ 56 (tj. 65,1 %) położonych w Karpatach
  - ↘ 30 (tj. 34,9%) położonych w Sudetach

- ➔ Badania gospodarstwa wykonali tzw. eksperci lokalni tj. ankieterzy terenowi i pracownicy służby rolnej
- ➔ Badaniami objęto gospodarstwa różnych grup obszarowych ocenione jako dobre (ponadprzeciętne)
- ➔ Badania przeprowadzono w roku 2009/2010
- ➔ Ekonomiczne kategorie oceny gospodarstw wyliczono wg metodyki stosowanej w systemie FADN

- ➔ Ponadto zebrano dane dotyczące trafności wspierania gospodarstw górskich
- ➔ Analizowano gospodarstw wg kierunków produkcji oraz wg grup obszarowych

III. Wybrane wyniki badań dotyczące gospodarstw

Liczba gosp. w zależności od położenia i typu

rolniczego Grupa obszarowa	Typ rolniczy				Ogółem
	Gosp. mleczne	Gosp. mleczno- opasowe	Gosp. owczarskie	Gosp. pozostałe	
KARPATY					
do 10 ha	4	6	3	-	13
10 ha - 20 ha	16	5	1	-	22
20 ha do 50 ha	10	1	5	-	16
50 ha do 100 ha	1	-	4	-	5
Razem	31	12	13	-	56
SUDETY					
Grupa obszarowa	Gosp. mleczne	Gosp. mleczno- opasowe	Gosp. roślinne	Gosp. pozostałe	Ogółem
10 ha - 20 ha	-	-	1	-	1
20 ha do 50 ha	3	3	5	4	15
50 ha do 100 ha	1	2	3	1	7
Pow. 100 ha	2	1	4	-	7
Razem	6	6	13	5	30
Ogółem	37	18	26	5	86

Wysokość położenia gospodarstw w zależności od typu rolniczego

Typ rolniczy	Średnia wysokość m n.p.m.	maksymalna wysokość m n.p.m.	Deniwelacja położenia ziemi
KARPATY			
Gosp. mleczne	440	800	100
Gosp. mleczno- opasowe	430	700	40
Gosp. owczarskie	550	1100	120
SUDETY			
Gosp. mleczne	430	520	110
Gosp. mleczno- opasowe	420	510	70
Gosp. roślinne	390	540	80
Gosp. pozostałe	410	550	86

Charakterystyka czynnika ziemi w zależności od typu rolniczego

Typ rolniczy	Średnia pow. UR	Min. pow. UR	Maks. Pow UR.	Odsetek GO	Odsetek TUZ	Odsetek sadów	Odsetek ziemi dzierżawionej
KARPATY							
Gosp. mleczne	22,5	5,0	86,5	28,7	71,3	0,1	39,7
Gosp. mleczno-opasowe	11,9	4,9	26,18	27,0	72,9	0,1	12,9
Gosp. owczarskie	32,0	7,0	86,0	5,0	94,9	0,1	69,3
SUDETY							
Gosp. mleczne	95,7	22,0	283,6	61,6	37,5	1,0	39,2
Gosp. mleczno-opasowe	78,3	23,0	200,0	68,3	31,7	0,0	9,4
Gosp. roślinne	97,9	12,7	368,9	93,6	5,9	0,5	63,8
Gosp. pozostałe	43,8	26,0	77,4	34,0	65,9	0,1	13,2

Charakterystyka czynnika pracy w zależności od typu rolniczego

Typ rolniczy	Średnia liczba osób pełnozatrud. (FWU)	Maks liczba osób pełnozatrud. (FWU)	Średnia FWU/100 ha UR	Maks. FWU/100 ha UR	Średni wiek kierownika (lata)	Odsetek kierowników z co najmniej średnim wykształceniem (%)
KARPATY						
Gosp. mleczne	2,3	4,0	10,3	60,1	44	29,0
Gosp. mleczno-opasowe	1,9	2,2	15,6	40,0	40	25,0
Gosp. owczarskie	1,9	3,4	5,9	19,7	45	23,1
SUDETY						
Gosp. mleczne	2,7	5,3	2,4	12,1	45	66,7
Gosp. mleczno-opasowe	3,1	4,7	4,0	20,5	44	66,7
Gosp. roślinne	2,5	4,0	2,6	10,5	51	69,2
Gosp. pozostałe	1,9	2,8	4,4	5,1	41	80,0

Charakterystyka czynnika kapitału w zależności od typu rolniczego

Typ rolniczy	Wartość środków trw. prod. (tys. zł)	Wartość środków trw. prod./ha UR (tys. zł)	Wartość środków trw. prod./FWU (tys. zł)	Średnia wartość budynków i budowli (tys. zł)	Wiek głównego budynku (lata)	Średnia wartość ciągników (tys. zł)
KARPATY						
Gosp. mleczne	312,7	13,9	134,7	152,3	21	77,3
Gosp. mleczno-opasowe	221,1	18,6	119,5	144,9	24	35,5
Gosp. owczarskie	357,1	11,2	188,0	263,3	15	42,3
SUDETY						
Gosp. mleczne	958,1	10,0	422,1	488,6	51	136,0
Gosp. mleczno-opasowe	731,0	9,3	235,3	253,2	71	208,7
Gosp. roślinne	772,8	7,9	308,9	360,2	57	261,5
Gosp. pozostałe	449,8	10,3	236,1	273,5	40	109,0

Struktura zasiewów w zależności od typu rolniczego

Typ rolniczy	(%)				
	zboża	okopowe	pastewne	Trawy na GO	pozostałe
KARPATY					
Gosp. mleczne	50,8	4,7	21,1	22,6	0,8
Gosp. mleczno-opasowe	34,7	9,0	27,0	27,5	1,8
Gosp. owczarskie	81,3	4,8	2,4	11,5	0,0
Razem	50,8	5,4	20,5	22,4	0,9
SUDETY					
Gosp. mleczne	72,8	3,5	11,7	-	12,0
Gosp. mleczno-opasowe	84,3	0,5	0,0	-	15,2
Gosp. roślinne	62,9	0,9	6,7	-	29,5
Gosp. pozostałe	98,8	0,6	0,0	-	0,6
Razem	72,7	1,2	5,8	-	20,3

Pogłowie zwierząt gospodarskich w gospodarstwach w zależności od typu rolniczego

Typ rolniczy	Przeciętne pogłowie zwierząt gospodarskich						
	KARPATY						
	DJP/gospodarstwo						DJP/100 ha UR
	bydło	krowy mleczne	trzoda chlewna	owce	pozostałe	Razem	Razem
Gosp. mleczne	20,2	15,1	0,1	0,0	0,1	20,4	77,5
Gosp. mleczno-opasowe	13,5	9,4	0,1	0,0	0,2	13,8	78,4
Gosp. owczarskie	2,6	2,1	1,1	14,1	1,5	19,3	113,8
SUDETY							
Gosp. mleczne	67,3	46,6	7,9	-	0,0	75,2	78,5
Gosp. mleczno-opasowe	43,8	28,7	0,7	-	0,1	44,6	57,3
Gosp. roślinne	4,2	2,1	0,7	-	0,3	5,2	5,5
Gosp. pozostałe	25,6	14,8	1,3	-	0,0	26,9	71,0

Poziom i struktura produkcji w gospodarstwach w zależności od typu rolniczego

Typ rolniczy	Przeciętna wartość produkcji ogółem (tys. zł/ gosp.)	Produkcja roślinna (%)	Produkcja zwierzęca (%)	Produkcja pozostała (%)	Wskaźnik towarowości (%)
KARPATY					
Gosp. mleczne	100,0	12,2	83,6	4,2	77,5
Gosp. mleczno-opasowe	63,1	13,7	74,9	11,4	70,8
Gosp. owczarskie	50,8	5,4	72,8	21,8	86,7
SUDETY					
Gosp. mleczne	336,5	35,0	65,0	0,0	83,1
Gosp. mleczno-opasowe	208,6	63,7	36,3	0,0	70,4
Gosp. roślinne	230,0	94,7	4,4	0,9	92,6
Gosp. pozostałe	89,6	67,7	32,3	0,0	55,8

Wybrane wyniki ekonomiczne gospodarstw w zależności od typu rolniczego

Typ rolniczy	Wartość dodana brutto		Wartość dodana netto		Dochód z gosp. rolniczego		
	tys. zł/gosp.	tys. zł/ha UR	tys. zł/gosp.	tys. zł/ha UR	tys. zł/gosp.	tys. zł/ha UR	tys. zł/FWU
KARPATY							
Gosp. mleczne	86,3	3,8	71,3	3,2	84,5	3,8	36,4
Gosp. mleczno-opasowe	53,2	4,5	41,9	3,5	45,2	3,8	24,4
Gosp. owczarskie	68,3	2,1	55,4	1,7	55,2	1,7	29,1
SUDETY							
Gosp. mleczne	233,8	2,4	213,8	2,2	225,6	2,4	99,4
Gosp. mleczno-opasowe	125,4	1,6	106,9	1,4	150,4	1,9	48,4
Gosp. roślinne	134,3	1,4	117,3	1,2	115,6	1,2	46,2
Gosp. pozostałe	55,3	1,3	46,9	1,1	73,1	1,7	38,4

IV. Ocena trafności wsparcia

Analizę przeprowadzono mając na uwadze

- ➔ poziom dopłat i ich udział w dochodach
- ➔ rozdysponowanie dopłat
- ➔ trafność i postulowane modyfikacje wsparcia

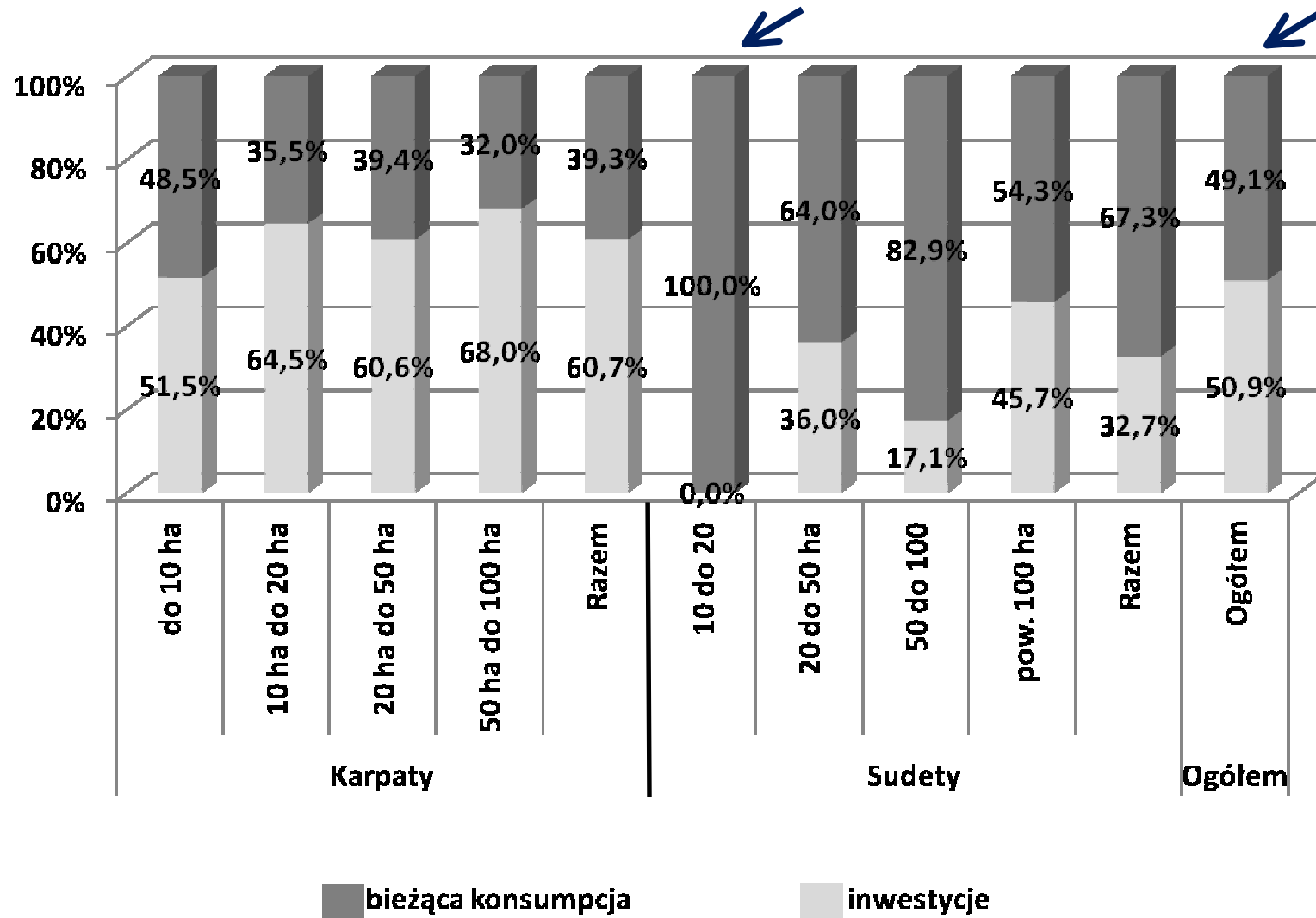
Wartość i udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie na gospodarstwo w zależności od ich typu rolniczego

Typ rolniczy	Wartość dopłat do działalności operacyjnej			Udział dopłat do dział operacyjnej w dochodzie z gosp. rolniczego (%)
	Średnia (tys. zł)	Minimum (tys. zł)	Maksimum (tys. zł)	
KARPATY				
Gosp. mleczne	22,1	2,6	102,9	26,1
Gosp. mleczno-opasowe	11,7	4,2	26,2	26,0
Gosp. owczarskie	34,8	5,2	91,7	63,1
SUDETY				
Gosp. mleczne	63,6	20,0	124,1	28,2
Gosp. mleczno-opasowe	83,8	23,0	220,0	55,7
Gosp. roślinne	82,2	6,8	318,7	78,7
Gosp. pozostałe	36,8	25,0	65,0	50,3

Struktura dopłat do działalności operacyjnej i inwestycyjnej w zależności od powierzchni gospodarstw

Subregion	Dopłaty do działalności operacyjnej					Dopłaty do działalności inwestycyjnej	Ogółem
	bezpośrednie	ONW	Związane z ochroną środowiska	inne	razem		
KARPATY							
do 10 ha	32,9%	6,6%	6,4%	1,0%	46,8%	53,2%	100 %
10 ha - 20 ha	17,5%	6,0%	6,4%	0,6%	30,4%	69,6%	100 %
20 ha do 50 ha	24,6%	8,0%	7,6%	1,8%	42,0%	58,0%	100 %
50 do 100 ha	34,5%	8,8%	22,3%	0,0%	65,6%	34,4%	100 %
Razem	24,3%	7,3%	9,9%	0,9%	42,5%	57,5%	100 %
SUDETY							
10 ha - 20 ha	93,4%	6,6%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100 %
20 ha do 50 ha	48,0%	11,3%	4,4%	1,6%	65,3%	34,7%	100 %
50 ha do 100 ha	50,4%	14,5%	0,0%	3,1%	68,0%	32,0%	100 %
Pow. 100 ha	57,9%	12,1%	3,6%	1,8%	75,3%	24,7%	100 %
Razem	53,6%	12,4%	2,9%	2,0%	71,0%	29,0%	100 %
Ogółem	39,2%	9,9%	6,4%	1,5%	56,9%	43,1%	100 %

Struktura wykorzystania dopłat do działalności operacyjnej w zależności od powierzchni gospodarstw

Podsumowanie i rekomendacje

Poziom wsparcia gospodarstw jest w istotnym zakresie zróżnicowany w zależności od:

- ➔ wielkości obszarowej
- ➔ kierunku produkcji (dopłaty zwierzęce)
- ➔ korzystania z dopłat rolnośrodowiskowych
- ➔ aktywności inwestycyjnej właściciela gospodarstw

Średni udział dopłat w dochodzie gospodarstw wyniósł 43,7%

- ➔ w gospodarstwach karpackich 32,9%
- ➔ w gospodarstwach sudeckich 53,9%
- ➔ dopłaty ONW stanowią 7-10% dopłat do działalności operacyjnej

- ▣ Badania oceny poziomu rozwoju ekonomicznego gospodarstw (samooceny) w powiązaniu z wysokością pozyskania środków inwestycyjnych na kreacje rozwoju potwierdziły występowanie w tym zakresie statystycznej istotnej dodatniej zależności
- ▣ Nie stwierdzono jednoznacznie zależności pomiędzy poziomem pozyskiwanych dopłat do działalności operacyjnej a poziomem rozwoju gospodarstw

Postulowane i rekomendacje:

- ▶ Stały i stary postulat: wyrównanie poziomu dopłat bezpośrednich w „starych” i „nowych” krajach UE (proporcje 1:10)
- ▶ Wsparcie inwestycyjne wymagają radykalnego uproszczenia
- ▶ Gospodarstwa najmniejsze i małe do 3 lub 5 ESU powinny być objęte uproszczonym ale niedyskryminacyjnym systemem wsparcia

- Proponuje się PROW-y regionalne tj. 2-3 nowe działania wskazane przez regiony
- Gospodarstwa małe powinny mieć możliwości skorzystania z środków tzw. „małe inwestycje” na zasadach uproszczonych.
- Postuluje się uproszczenie i odbiurokratyzowanie wsparcia w ramach dopłat rolnośrodowiskowych

- Funkcjonujące od 2004 r. płatności ONW „górskie” i „pogórskie” wymagają rewaloryzacji bo ich wartość realna spadła o ok. 50%.
- Postulatów środowiskowych rolniczych i pomysłów na wsparcie regionalne jest wiele (i ciągle przybywa).

Czy zyskują zrozumienie i wsparcie?

**Dziękuję
za uwagę**